

от **училището** (табл.33) и от **НПО** (табл.34). Държавните (табл.35) и другите институции (табл.36) са оправдали очакванията за отсъствие на подкрепа за ромите.

В табл.71, 72, 73 и 74 за *ИЛ от близкото обкръжение* са приведени честотните разпределения за другите възможни източници за материална подкрепа. Интересно е, че сравнително значителни дялове сочат частична или голяма подкрепа от страна на *училището*. Самите първопроходци оценяват тази подкрепа значително по-ниско. ИЛ изказват мнение, че *НПО* са оказвали голяма или поне частична материална подкрепа, което се различава от мнението на първопроходците.

По отношение на (не)подкрепата от държавните институции мненията практически съвпадат. Същото се отнася и за другите институции. Това говори за по-високи очаквания към училището и към НПО като институции, които са най-близко до представите на по-успешните ученици и студенти за материално и морално подпомагане. Би било добре, ако в бъдеще точно те се отворят по-вече към реалните им нужди. Едновременно с това обаче другите институции и особено държавата, в лицето на ресорсните си институции, трябва да разработят своя политика за реално оказване на морална и материална подкрепа и съответно да я изпълняват. Така те ще възвърнат не само позагубените си позиции, но и ще спомогнат значително за осъществяване на така добре начертаните от тях самите стратегии и планове за намерения в тази посока.

Дали първопроходците са имали моменти на отчаяние и демотивация за продължаване на поетия път?

Признаването, идентифицирането и преодоляването на отчаянието и демотивацията според нас е от изключителна важност. Такива моменти са в състояние за кратко време да обърнат съдбата на хората завинаги. От табл.37 за *ИЛ-първопроходци* става ясно, че жените са имали значително повече такива моменти, в сравнение с мъжете, като е необходимо по-задълбочено проучване, за да се идентифицират причините и съответно да се набележат мерки за преодоляването им. Доминираща част от *ИЛ от близкото обкръжение* сочат, че първопроходците са изживявали моменти на отчаяние и демотивация (табл.75). Разпределенията се различават от тези на първопроходците. Ние смятаме, че това е важен момент за постигане на поставените цели на изследването и че то трябва да се продължи и в тази насока.

Резултатите от табл.38 и табл.39 за *ИЛ-първопроходци* и от табл.76 и табл.77 за *ИЛ от близкото обкръжение* ( ) показват, че **семейството и близкото обкръжение** на първопроходеца са най-значимите помощници и фактори за преодоляване на демотивацията и отчаянието в образователното му поприще. Практически всички *ИЛ от близкото обкръжение* (табл.83) твърдят, че ромите трябва да учат и усвояват съвременни професии. Това оборва тезата, че ромите не искат да учат и заедно с това дава надежда, че първопроходците ще се умножават, особено ако им бъдат създадени по-добри условия.

Тези резултати са от изключително важно значение за преосмисляне на негативните нагласи и предразсъдъци към ромите и тяхното преодоляване, тъй като те категорично оборват твърденията на някои „изследователи“, които само на базата на своите повърхностни наблюдения и умозрителни заключения с лека ръка твърдят, че образованието не е ценност за ромската общност.

Символичната помощ, посочена както от *ИЛ-първопроходци*, получена от училището (табл.40) и от НПО (табл.41), така и за *ИЛ от близкото обкръжение* (табл.78 и табл.79), липсата на такава от държавните институции (табл.42) и от